

Latvijas Zinātņu akadēmijas sadarbība ar Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmiju. Feliksa balva

Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmijas (EZMA) Eiropas balva un divas veicināšanas balvas papildināja Latvijas zinātnieku apbalvojumu klāstu 2001. gadā. Šīs balvas EZMA sadarbībā ar Latvijas Zinātņu akadēmiju (LZA) piešķir reizi divos trijos gados. Tā kā balvas iedibināja EZMA prezidents profesors Felikss Ungers, tad kopš pašiem pirmsākumiem šie apbalvojumi tiek neoficiāli dēvēti par *lielo Feliksa balvu* un *mazajām Feliksa balvām*. Saskaņā ar balvas nolikumu (papildināts 2009. gadā) to piešķir EZMA kopā ar LZA reizi trijos gados par atzīstamiem sasniegumiem humanitāro zinātņu jomās, veselības aprūpes un medicīnas zinātnes un augstākās medicīniskās izglītības jomā. Balvu piešķir personām, kuru darbība radusi pozitīvu atsauksmi Latvijas sabiedrībā, sekmējusi tās izglītošanu, nacionālās identitātes attīstīšanu, veicina tolerantas komunikācijas veidošanu un virzību uz eiropesku kultūras kopību. Balvu piešķir par darbiem – monogrāfijām, vienotas tematikas rakstu kopām, plaši komentētiem zinātniskiem izdevumiem u.c., kas publicēti gan Latvijā, gan ārzemēs pēdējo piecu gadu laikā – augstākminētajās jomās. Balvas ieguvēji saņem arī naudas prēmiju, kuru nodrošina EZMA.

Eiropas Zinātņu un mākslu akadēmija (*Academia Scientiarum et Artium Europaea*) dibināta 1990. gada 7. martā Zolburgā. To izveidoja kardināls, *Dr.theol.* Francs Kēnigs, profesors Nikolajs Lobkovičs un profesors Felikss Ungers, izcils ķirurgs, sirds pārstādīšanas ķirurgijas pionieris Eiropā. 2017. gadā EZMA locekļu skaits pārsniedz 2000, to vidū ir 33 Nobela prēmijas laureāti. EZMA locekļi pārstāv ap 70 pasaules valstis. Eiropas akadēmiju veido astoņas nodaļas, kas aptver visas zinātņu nozares, kā arī reliģiju.

Tā kā EZMA dibinātāja un prezidenta Feliksa Ungera dzimtas saknes meklējamas Baltijā, Eiropas akadēmijas ģerbonī ir Līvenu dzimtas un Ungernu-Šternbergu dzimtas ģerboņu elementi (lilijas un zvaigznes).

Kā liecina LZA arhīva materiāli, LZA prezidents saņēmis pirmo vēstuli no EZMA prezidenta Feliksa Ungera ar uzaicinājumu uz sadarbību drīz pēc tās dibināšanas 1990. gada 1. oktobrī.

EZMA formulējusi savu misiju šādi: dot savu ieguldījumu Eiropas vienotības attīstīšanā, veicinot zināšanas, sadarbību un toleranci. Kā vienu no svarīgiem

notikumiem ar sabiedrisku skanējumu var minēt EZMA izstrādāto Tolerances hartu, kuru EZMA iesniegusi Apvienoto Nāciju organizācijai (skat. „Zinātnes Vēstneša” [2001. gada 24. septembra numuru](#)).

EZMA pašreizējie aizbildņi ir Beļģijas kroņprincis Filips, Maķedonijas prezidents, Luksemburgas lielhercogs, bij. Serbijas prezidents, Slovēnijas prezidents, kā arī politiķi no Vācijas un Šveices. Saņemot EZMA aizbildņa titulu, šo Eiropas valstu galvas apliecinājuši savu apņemšanos atbalstīt zinātni un mākslu. Pēc prezidentūras beigām viņi kļūst par šīs akadēmijas goda senatoriem. Savulaik EZMA aizbildņi bijuši tādi labi pazīstami politiķi un valstsvīri kā H.Kols, A. Gencs, V. Havels, Ž. Santērs, R. Prodi. EZMA goda senatora tituls 2012. gadā tika piešķirts akadēmiķim Jānim Stradiņam.

Par EZMA īstenajiem locekļiem kopš 1991. gada ievēlēti 20 Latvijas zinātnieki, LZA locekļi M. Auziņš, E. Blūms, A. Caune, T. Jundzis, I. Kalviņš, V. Kluša, I. Knēts, M. Kūle, R. Lācis, I. Lancmanis, T. Millers, O. Spārītis, J. Stradiņš, J. Vētra, J. Volkolākovs, P. Zvidriņš, (mūžībā aizgājuši J. Ekmanis, R. Kondratovičs, J. Lielpēters, U. Viesturs), kā arī mākslinieks A. Naumovs, metropolīts Z. Stankevičs, diriģents M. Jansons, operdziedātāja E. Garanča un profesore I. Vaidere. Pēc Zalcburgas akadēmijas tradīcijas šo personu kopu dēvē par EZMA Latvijas delegāciju, bet valsts galvas viņu prezidentūras laikā tiek aicināti kļūt par EZMA aizbildņiem (*Protector*). EZMA aizbildņi savas prezidentūras laikā ir bijuši Latvijas prezidenti V. Viķe-Freiberga, V. Zatlers un A. Bērziņš. Prezidentūrai beidzoties, aizbildņi kļūst par EZMA goda senatoriem, tādējādi V. Viķe-Freiberga, V. Zatlers un A. Bērziņš arī ir šīs akadēmijas goda senatori.

Abas akadēmijas savu saikni stiprinājušas ar līgumu par sadarbību, kas parakstīts 1991. gada jūnijā. Regulāri notiek akadēmiju kopīgi rīkotas sanāksmes, zinātniskas konferences. Daudzās aktivitātes šo gadu laikā, kas iesākās ar EZMA atbalstīto Baltijas reģiona valstu kardiķirurgu konferenci Rīgā 1993. gada maijā, ir tuvinājušas Latviju Eiropai. Profesors F. Ungers ievēlēts par LZA ārzemju locekli 1992. gadā, bet 2003. gada vizītes laikā viņš svinīgā atmosfērā Rīgas Domā saņēma Rīgas Stradiņa universitātes goda doktora diplomu.

Profesors F. Ungers personīgi piedalās svinīgajā balvas pasniegšanas ceremonijā, kas notiek EZMA un LZA kopsēdes ietvaros. 2006. gada 31. oktobrī abu akadēmiju rudens kopsēdes tēma bija „Sabiedrība ceļā no pagātnes uz nākotni: novecošanās un paaudžu nomaiņa”, bet 2009. gada 15. oktobra kopsēde tika veltīta cilvēka un sabiedrības veselībai. 2011. gadā un 2013. gadā EZMA-LZA kopsēdes un balvu pasniegšanas ceremonijas bija iekļautas Letonikas kongresa programmā, bet 2015. gadā tā norisinājās 27. Starptautiskās Baltijas zinātņu vēstures konferences ietvaros.

Līdz šim EZMA Eiropas (lielā Feliksa) balvas piešķirtas:

2001. gadā LZA īstenajai loceklei Vairai Vīķei-Freibergai par izcilu devumu Latvijas identitātes stiprināšanā, tolerantas un intelektuālas sabiedrības veidošanā, par Latvijas progresa veicināšanu ceļā uz Eiropas kultūras kopību. Jāatzīmē, ka V.Vīķe-Freiberga novēlēja naudas balvu LZA fondam, lai atbalstītu uz Eiropas kontaktiem vērstas studijas.

2003. gadā LZA īstenajai loceklei Maijai Kūlei par monogrāfiju „*Phenomenology and Culture*” (Rīga, FSI, 2002, 293 lpp.)

2006. gadā LZA korespondētājloceklim Vilnim Zariņam par darbību Latvijas filosofijā mūža garumā, par daudzajiem tulkojumiem no franču un vācu valodas, par aktivitātēm, iedibinot kopā ar N. Antēnu filosofisko klasisko darbu sēriju „Avots” un nenogurstošu jaunās filosofu paaudzes audzināšanu.

2009. gadā LZA goda doktoram profesoram Jānim Vētram par ieguldījumu modernas augstākās medicīniskās izglītības attīstībā Latvijā pēc neatkarības atgūšanas.

2011. gadā LZA goda loceklim Ilmāram Blumbergam par mūža ieguldījumu skatuves un tēlotāja mākslā.

2013. gadā LZA goda loceklei Annai Jurkānei par unikāla Eiropas nozīmes kultūras pieminekļa – Turaidas muzejrezervāta – izveidošanu un attīstību par pasaules mēroga tūrisma objektu.

2015. gadā LZA goda loceklim Imantam Lancmanim par Rundāles pils restaurācijas vadību, kā arī Jelgavas pils Kurzemes hercogu kapeņu zinātnisko izpēti un atjaunošanas vadību.

EZMA veicināšanas balvas saņēmēji:

Dr.hist. Ieva Ose par pētījumiem viduslaiku vēsturē, Latvijas un Rīgas arheoloģijā (2001)

Dr.phil. Igors Šuvajevs par traktātiem filosofijā un psiholoģijā (2001)

Dr.philol. Daiga Baltaiskalna par darbu kopu sociolingvistikā un valsts valodas politikas jomā, īpaši saistībā ar Latvijas integrāciju Eiropas Savienībā (2003)

Dr.hist. Ēriks Jēkabsons par darbu kopu par pirmās Latvijas Republikas attiecībām ar Poliju, Lietuvu, Baltkrieviju un citām valstīm 20. gs. 20.–30. gados (2003)

Dr.hist. Renāte Blumberga par monogrāfiju „Lībieši dokumentos un vēstulēs: Somijas zinātnieku ekspedīcijas pie lībiešiem” (2006)

Dr.sc.pol. Andris Sprūds par pētījumu par biznesa faktora lomu Latvijas–Krievijas attiecībās un ārpolitikā (Jagelonijas universitātē, Polijā, izstrādātais doktora darbs aizstāvēts 2005. gadā) (2006)

Dr.phil. Raivis Bičevskis par Eiropas un Latvijas filozofiskās domas (18.-20.gs.) mijiedarbības izpēti, tai skaitā par Hāmaņa, Herdera un Heidegera filozofisko uzskatu analīzi (2009)

Dr.med. Arvīds Irmejs par gūtajiem zinātniskajiem rezultātiem pārmantotā vēža izpētē (2009)

Dr.art. Kristiāna Ābele par gleznotāja Johana Valtera Kūrava dzīves un darbības izpēti (2011)

Dr.hist. Roberts Spirģis par monogrāfiju “Bruņurupuču saktas ar krūšu važiņrotām un lībiešu kultūras attīstība Daugavas lejtecē 10.-13.gadsimtā”.

Dr.philol. Sandis Laime par latviešu tradicionālās kultūras pētījumiem un kultūrvēsturisko objektu atpazīstamības veicināšanu (2013)

Dr.philol. Pauls Daija par Tautas apgaismības ideju pētniecību 18.-19. gs. latviešu literatūrā (2013)

Dr.arch. Daiga Zigmunde par Latvijas kultūrainavas zinātniskiem pētījumiem, ieguldījumu ainavu arhitektūras jomas attīstībā Latvijā un sadarbības veicināšanu Eiropā (2015) *Dr.med.* Ieva Lībiete par zinātniskiem pētījumiem Latvijas psihiatrijas vēsturē un Andreja Vezālija piecsimtades un psihiatrijas vēsturei veltītu muzeja ekspozīciju veidošanu (2015)